

Гунчак М.С.
кандидат біологічних наук,
провідний науковий
співробітник
УкрНДГірліс

Проців О.Р.
аспірант кафедри управління
проектами ЛРІДУ НАДУ при
Президентіві України

Регулювання термінів полювання в Галичині у XIX-XX ст.

В даній статті висвітлюється питання регулювання стосунків у мисливстві в Галичині у XIX-XX століттях і до сьогоднішнього дня.

Ключові слова: порядок полювання, строки полювання, мисливські види, шкідливі для мисливського господарства види тварин.

Regulation of hunting terms in Galicia in the 19th and 20th centuries

In this article it is considered the problem of regulation the hunting relationship in Galicia in 19th and 20th centuries till nowadays.

Key words: hunting rules, hunting date, hunting species, animal species harmful to hunting economy.

Стосунки в мисливстві регулювалися вже за часів феодалізму. За Владислава Ягели (1351 – 1435 р.р) феодальне право змінюється під перевагами місцевих звичаїв. Законом про полювання, прийнятому у Кракові, регламентувалося, що забороняється полювати на зайців на чужій землі від святого Войцеха (23 квітня) до закінчення збору урожаю.

За порушення цього закону накладався штраф у розмірі трьох гривень. Також покарання накладалося і на того, хто забрав чужого собаку, чужі капкани чи дичину.

Більш широко визначалися стосунки в мисливстві Литовським статутом Зигмунда Першого (1507 – 1548 р.р.). Зокрема, за полювання на

чужій землі накладався штраф 12 рублів, а за здобуту дичину-відповідну визначену суму. Мисливця з добутою дичиною доправляли до органів влади, які мали покарати його смертю, якою карались і інші злодії. Ці сурові покарання зменшив третій статут: було відмінено смертну кару значно змінилися штрафи. Так, якщо у першому статуті за лягавого собаку призначався штраф 12 рублів (526 злотих), то в третьому - лише 2 копи (42 злотих) [1]

Вимоги щодо термінів полювання у царстві Польському від 1840р. приведено у табл. 1

Таблиця 1

Час охорони і полювання на відповідні види мисливських тварин

Вид тварини	Пора року для		Примітка
	Полювання	Охорони	
Олені самці	З 1 липня до кінця вересня	З 1 жовтня до кінця червня	В екстремальних випадках, коли дичина конче потрібна, зимою можна добути селекційну особину чи малу оленичку.
Молодняк оленів - самців	З 1 липня до кінця грудня	З 1 січня до кінця червня	
Олениці – ялові і старі	З 1 липня до 15 вересня	З 16 вересня до кінця червня	
Козуля (самець)	З початку липня до кінця грудня	З 1 січня до кінця червня	
Козуля (старі особини)	З 1 вересня до кінця листопада	З 1 грудня до кінця серпня	
Кабан	З 1 вересня до кінця січня	З 1 лютого до кінця серпня	Самиць, починаючи з грудня, потрібно берегти.
Заєць	З 1 вересня до кінця лютого	З 1 березня до кінця серпня	
Пернаті			
Самців глухарів та тетеруків	Цілий рік	-	Курей потрібно охороняти кожної пори року, бо їх

			дуже багато гине від хижаків.
Рябчик	З 1 вересня до кінця січня	З 1 лютого до кінця серпня	
Куріпки та перепілки	З половини серпня до кінця грудня	З 1 січня до 16 серпня	
Вальдшнеп	-	Травень червень, липень	

Всіх інших видів птахів, які не зазначені у вищеденій таблиці, не можна добувати під час парування і висиджування яєць.

Відповідно до мисливського закону Царства Польського від 1871 р. право на полювання мали особи, які володіли не менше 150 моргами землі. На чужій землі можна було полювати тільки за дозволом її власника або сільської громади. До порушення права власності відносилось полювання на чужій землі, навіть тоді, коли мисливець нічого не добув. Особи, які полюють на іншій землі, підлягають також покаранню: за перший раз - 5 рублів штрафу, за другий раз - 15 рублів, за третій раз - 25 рублів. Також у кожному випадку забирається собака та рушниця. Крім того порушник повинен відшкодувати власнику кошти за добуту дичину.

Полювання було заборонене:

- на самиць лося, оленя і козулі з 1 листопада до 1 вересня;
- на зайця, глухаря, тетерука, рябчика, куріпку і дрохву з 15 лютого до 1 серпня;
- на перелітних птахів (журавлі, чаплі, курки, чайки, голуби, дрозди, гуси, качки) з 1 квітня по 1 липня;
- на кабанів, а також на самців лося, оленя, козулі, самців качки (селезні) глухаря, тетерука, рябчика і вальдшнепа дозволено полювати цілий рік як індивідуально так і колективно (облавою).

Шкідливих звірів і птахів, (ведмеді, вовки, борсуки, лисиці, дикі коти, рисі, видри, куниці, ласки, орли, яструби і т.д.) дозволено добувати цілий рік і будь-якими засобами.

Натомість співочих птахів, а також тих, які годуються мухами, не дозволяється полювати в жодному разі.

Зміни термінів полювання щорічно оголошувалось в губернських місцевих засобах інформації.

Існувала заборона продавати дичину в період коли полювання не було дозволено. [2]

У Галичині яка входила до Австро-Угорської імперії діяли у 1897р., основні охоронні вимоги, якими встановлювалась заборона полювати: на оленів - від 1 листопада до 31 липня; козуль - від 1 березня до 15 травня.; зайців - від 1 лютого до 30 вересня; пернатих - качки, гуси - з 15 квітня до 15 червня; самиць оленя, козуль, телят та шпіцаків, а також самиць глухарів і тетеруків цілий рік. Ці терміни не застосовувалися при полюванні у вольєрах. Відстріл самиць оленів та козуль можна було проводити тільки для ефективного ведення мисливського господарства за дозволом намісництва.[3].

Мисливське законодавство у Польщі та Німеччині у 30 - х роках ХХ столітті визначало як заборону полювання, так і встановлювало терміни полювання на окремі види мисливських тварин. Заборонялося полювання: на лосів самців з 15 грудня до 31 серпня; олені та лані (самці) - з 1 листопада по 31 серпня; козулі (самці) - з 1 січня по 15 травня; зайці-русаки - з 15 січня до 30 вересня; зайці-біляки - з 15 лютого до 31 жовтня; борсуки - з 1 грудня до 31 серпня; білки - з 1 березня до 31 жовтня; гуси (самці) з-15 травня до 15 березня; селезні (дикі качки)-з 1 червня по 10 липня; дикі качки (самиці і молоді), а також іншу водну і болотну дичину - з 1 березня до 10 липня.

Цілий рік дозволялося полювати на вовків, видр, куниць, тхорів, горностаїв, ласки, кроликів, сорок, ворон, а також знищувати яйця шкідливих

пернатих. Цих тварин дозволялося вбивати і забирати кожному власнику землі, яка обгороджена, або на відстані 100 метрів від своєї забудови.

Міністр сільського господарства своїм розпорядженням мав право встановити наступне:

- розширити охоронний час при полюванні на мисливських тварин;
- заборонити повністю полювання на деяких мисливських тварин;
- дозволити полювання на телят та самиць мисливських тварин за винятком зубра та бобра;
- дозволити добування шкідливих хижаків за допомогою капканів;
- впроваджувати охоронний час для охорони ведмедів, рисів, куниць, норок, орлів.

Через десять днів після настання охоронного часу заборонялося купувати, продавати, перевозити дичину, яка підлягає охороні, свіжі шкіри цих тварин, а також продавати їжу з цих тварин. Виключення становило перевезення дичини із зоопарків.

Запроваджувався обов'язок утримування мисливського собаки для полювання в мисливських угіддях на площі 500 і більше гектарів. Заборонялося застосовувати капкани, сильця, самостріли та подібні знаряддя для добування дичини. Відстріл копитних диких тварин проводився тільки на підставі плану, який затверджувався на три роки. Собак без господаря дозволяється відстрілювати на відстані 200 метрів від найближчої житлової будівлі. Цілий рік дозволялося полювати на кроликів, кабанів, лисиць і тхорів. Однак з 16 березня до 1 серпня самиць з новонародженими відстрілювати заборонялось.

Відповідно до Польського і Німецького мисливських законів у 30 - ті роки дозволялося добувати мисливських тварин у наступні терміни (таб. 2).

Таблиця 2

Терміни для добування мисливських тварин в 30-тих роках ХХ століття у Німеччині та Польщі.

	Відповідно до закону	
	Німецького	Польського
Лосі (самці)	З 1 до 30 вересня	З 1 до 30 вересня
Лосі (самиці та телята)	З 1 до 31 жовтня	Не дозволяється
Олені (самці)	З 1 серпня по 31 січня	З 1 вересня до 31 жовтня
Олені (самиці і телята)	З 16 вересня до 31 грудня	Не дозволяється
Муфлони самиці і ягнята	З 16 жовтня до 31 січня	З 16 травня до 31 січня
Козулі (самці)	З 1 червня до 15 жовтня	З 16 травня до 31 січня
Козулі (самиці і малі)	З 16 вересня до 31 грудня	Не дозволяється
Серна	З 1 серпня до 30 листопада	Не дозволяється
Байбаки	З 16 серпня до 31 жовтня	Не дозволяється
Зайці біляки	З 1 жовтня до 15 січня	З 12 жовтня до 31 січня
Тюлені	З 16 липня до 28 лютого	
Борсуки	З 1 серпня до 31 грудня	З 1 вересня до 30 листопаду
Ласки	З 1 квітня до 15 травня	З 16 березня до 14 травня
Глухарі (самці)	З 1 квітня до 15 травня	З 16 березня до 14 травня
Тетеруки (самці)	З 1 квітня до 15 травня	З 16 серпня до 30 травня
Рябчики	З 1 вересня до 30 листопада	З 16 серпня до 31 січня
Куріпки	З 25 серпня до 30 листопада	З 1 вересня до 30 листопада
Фазани	З 1 жовтня до 15 січня	З 16 жовтня до 31 січня
Дикі голуби	З 1 серпня до 15 квітня	З 16 серпня до 31 січня
Вальдшнепи	З 1 вересня до 15 квітня	З 16 серпня до 14 травня
Дубельти, бекаси	З 1 серпня до 15 квітня	З 16 липня до 31 грудня
Дрохви (самці)	З 1 по 30 квітня	
Дикі гуси	З 16 липня до 31 березня	З 1 серпня до 14 травня
Дикі качки	З 16 липня до 31 грудня	З 16 липня до 31 грудня

Як видно з приведених у таблиці 2 даних, терміни полювання на диких мисливських тварин у Німеччині і Польщі дещо різнилися, за винятком окремих видів мисливських тварин [4].

До початку Другої Світової війни мисливське законодавство у Галичині не змінювалося. З приходом у 1939 р. радянських військ і до початку війни у 1941 р. стосунки між владою та мисливцями загострилися. Крім окремих випадків браконьєрства далеко у горах ніхто не наважувався з'являтися у мисливських угіддях зі зброєю, а якщо когось зловили зі зброєю, то одразу відправляли у тюрму. Громадяни, які мали мисливську зброю, ретельно її приховували. Адже при виявленні під час обшуку зброї власників чи навіть членів їх родини забирали в тюрму.

Такі ж стосунки залишились за часів німецької окупації під час Другої Світової війни ніхто собі не дозволяв ходити зі зброєю, бо за це міг поплатитися життям. В той же час зменшувалась популяція мисливських тварин, особливо диких копитних, які гинули від вогнепальної зброї під час бойових дій.

Неврегульованим залишалось мисливство у Галичині після війни, так полювати зі зброєю було вкрай небезпечно: у цей час в лісах діяли повстанські загони УПА, а також облави НКВД. Могли людину у лісі у будь – який час застрелити не розбираючи, з якою зброєю він ходить, - мисливською чи воєнною.

Починаючи з 1947 року на Івано – Франківщині майже у кожному районі почали створюватися мисливські філії УТМР (Українське товариство мисливців і рибалок). Однак майже до 1950 року вони були малочисельними і малоактивними, поскільки у лісах ще діяли поодинокі групи УПА, за якими весь час полювали органи НКВД. У цей період дикі звірі і птахи були у повній безпеці, бо навіть окремий постріл у лісі привертав увагу однієї чи другої сторони, і можна було наразитися на смертельну небезпеку.

З початком 60-тих років ХХ століття товариства мисливців і рибалок в Галичині почали активізуватися. У товариства вступали більш активно і

майже у кожному населеному пункті створювалися первинні мисливські колективи. В зв'язку з тим, що у бувшому Радянському Союзі не було власності на землю, її ділянки знаходилися в користуванні державних і громадських організаціях, то як мисливські угіддя вони передавалися у користування мисливським організаціям. Звичайно, збереження чи реконструкція мисливських угідь основним чином залежали від основної діяльності основних користувачів земель. Лісові підприємства піклувалися головним чином про ліс, а колгоспи і радгоспи старалися одержати побільше сільгосппродукції, але при цьому вони повинні були вести свою господарську діяльність так, щоб не обезцінювати місця перебування диких тварин і не знищувати їх.

В масштабах Радянського Союзу мисливським господарством керувало головне управління з охорони природи, заповідників і мисливського господарства при Мінстерстві сільського господарства СРСР. В Україні ці функції були покладені спочатку на Міністерство сільського господарства, а згодом на Міністерство лісового господарства.

На початку діяльності товариств мисливців і рибалок мисливські угіддя, так звані угіддя вільного користування, використовувалися всіма бажаючими, у яких був мисливський квиток з оплаченим держмитом. Обмеження полювання в таких місцях зводилися до дотримання встановлених термінів полювання і заборони добування рідкісних, особливо ліцензійних видів. Здебільшого угіддя закріплювалися за відповідними організаціями, наприклад, за товариством мисливців, колективами військових мисливців, МВС тощо. Кожна прилежна територія закріплювалася за тією чи іншою організацією на основі договору з місцевою державною мисливською інспекцією. По цьому договору користувач мисливських угідь зобов'язувався не тільки полювати, а і вести мисливське господарство - охороняти, вести облік дичини, біотехнічні міроприємства, тобто, вести культурне мисливське господарство. Все це потребувало значних затрат, що спричинило введення платних путівок на

полювання, в яких вказувалися вид і дозволена кількість добутої дичини та термін полювання.

Для забезпечення і відтворення мисливських видів у Радянській Україні щорічно видавався наказ по Міністерству лісового господарства, в якому встановлювалися: терміни відкриття і закриття полювання на кожний з видів мисливської фауни; норма відстрілу того чи іншого виду за день полювання; правила і розпорядок полювань. Обласні організації управління мисливським господарством у межах встановлених термінів полювання могли їх змінювати, тобто, відкриття полювання могло переноситися на пізніші терміни і встановлюватися інші норми добування дичини за день полювання. Користувачі мисливських угідь могли тільки скоріше призупинити полювання, якщо чисельність того чи іншого виду дичини в угіддях була недостатня. Дата відкриття і закриття полювання у різних роках були неоднаковими, вони визначалися незадовго до полювання з урахуванням особливостей року [5].

Закон незалежної України «Про мисливське господарство та полювання» визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності юридичних і фізичних осіб у галузі мисливського господарства та полювання. Мисливське господарство як галузь є сферою суспільного виробництва, основним завданням якого є охорона, регулювання чисельності диких тварин, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвиток мисливського собаківництва.

Також цим законом визначені терміни полювання:

на норця великого, качок (крім гоголя, черні білоокої, савки, огара, галагаза, гаги звичайної, лутка, крохалів), лиску, курочку водяну, пастушка, куликів (крім кулика-сороки, ходуличника, шилодзьобки, кроншнепів, чайки, лежня, дерихвоста, поручайника, крем'яшника, чорниша, перевізника, фіфі, зуйка морського, малого, великодзьобого, галстучника), голубів (крім голуба-синяка) - у серпні - грудні;

- на гусок: сіру, білолобу велику, гуменника - у серпні - січні;
- на куріпку сіру, фазана - у жовтні - грудні;
- на перепела - у серпні - листопаді;
- на самця козулі - з 1 травня по грудень включно;
- на самців лані, оленів європейського і плямистого, лося, муфлона, кабана та його молодняк, здатний до самостійного існування, - у серпні - січні;
- на самок лані, оленів європейського і плямистого, козулі, лося, муфлона, кабана та їх молодняк, здатний до самостійного існування, - у вересні - грудні;
- на бабака - у червні - вересні;
- на борсука - у жовтні - листопаді;
- на білку, бобра, ондатру, куниць лісову та кам'яну, норку американську, тхора лісового, єнотовидного собаку, лисицю, вовка - жовтень по лютий включно;
- на кроля дикого та зайця-русака - з 1 листопада по січень включно.

Строки полювання (конкретна дата відкриття та закриття полювання на певний вид мисливських тварин, дні полювання протягом тижня) та порядок його здійснення, а також норма добування мисливських тварин визначаються користувачем мисливських угідь у межах строків, визначених цим Законом, за погодженням з відповідним територіальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища та доводяться користувачами мисливських угідь до відома громадськості.

Добування мисливських тварин, віднесених до державного мисливського фонду здійснюється за дозволом ліцензією або відстрільною карткою.

За ліцензією здійснюється полювання на кабана, лань, оленів європейського та плямистого, козулю, лося, муфлона, білку, бабака, бобра, борсука, ондатру, куницю лісову.

За відстрільною карткою здійснюється полювання на пернату дичину, кроля дикого, зайця-русака, єнотовидного собаку, вовка, лисицю, шакала, куницю кам'яну, норку американську, тхора лісового.

За дозволом може здійснюватися відстріл (відлов) будь-якого виду мисливських тварин з метою селекційного відбору, ветеринарно-санітарної експертизи, регулювання чисельності.

Добування вовка, лисиці, єнотовидного собаки та шакала дозволяється здійснювати також за наявності у мисливця ліцензії або відстрільної картки на добування інших мисливських тварин.

Ліцензії видаються мисливцям користувачем мисливських угідь, який отримує їх у спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади з питань мисливського господарства та полювання або у визначеному ним територіальному органі.

Відстрільні картки видаються мисливцям користувачем мисливських угідь.

Ліцензії та відстрільні картки видаються мисливцям із зазначенням у них терміну та місця здійснення полювання з урахуванням лімітів добування мисливських тварин та пропускнуєї спроможності мисливських угідь.

Висновки

Регулювання термінів полювання почалось у середньовіччі. В послідуєчому цьому питанні вже приділялось більше уваги. Почали визначати корисних і шкідливих тварин, як для людини так і для мисливського господарства. Починаючи з XIX століття і до сьогоднішнього дня встановлюються терміни полювання та той чи інший вид тварини, а в останні роки визначаються види тварин на які взагалі забороняється

полювати, бо вони становляться малочисельними. Не зрозуміла позиція по відношенню в Україні до таких шкідливих видів як вовк, лисиця, яструби та інші шкідливі для суспільства та мисливського господарства тварини.

Література:

1. Kurowski W. Myśliwstwo w Polsce i Litwie. – Poznan, 1865. – s.1-9.
2. Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – s. 49-53.
3. Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – s
4. Gieysztor J. Nowa ustawa łowiecka Rzeszy Niemieckiej//Łowiec Polski – 1935. – № 16. – s.303-305.
5. Гусев В.Г. «Популярний охотминимум. Издательство «Физкультура и спорт» Москва, 1977 с. 6 – 14.
6. Закон України «Про мисливське господарство та полювання» (Відомості Верховної Ради, 2000 № 18) ст. 132

Гунчак М. С. Регулювання термінів полювання в Галичині у ХІХ-ХХ ст. / Микола Гунчак, Олег Проців // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю НПП “Гуцульщина”, 18-19 трав. 2012 р. – Косів, 2012. – С. 345 – 349.